

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd

Institut ekonomických studií

Bakalářská práce

2005

Drahomíra Baboučková

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd

Institut ekonomických studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Některé aspekty francouzského sociálního státu

Vypracovala: Drahomíra Baboučková

Vedoucí: Doc. Ing. Jiří Havel, CSc.

Akademický rok: 2004/2005

**Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila pouze uvedené
prameny a literaturu**

V Praze dne 20. května 2005

Děkuji svému konzultantovi Doc. Ing. Jiřímu Havlovi, CSc. za jeho laskavý přístup a podporu. Dále bych ráda poděkovala PhDr. Filipu Žikešovi za jeho cenné připomínky k prezentovanému ekonometrickému modelu. Rovněž děkuji své rodině a přátelům za trpělivost a oporu, kterou mi poskytli.

Obsah

<u>Obsah</u>	1
<u>Úvod</u>	7
<u>I. Poválečný hospodářský a politický vývoj Francie</u>	9
<u>I.1 Úvod</u>	9
<u>I.2 1945 – 1955 počátek Třiceti slavných let</u>	10
<u>I.2.1. Období poválečné rekonstrukce hospodářství</u>	10
<u>I.2.2 Programy ekonomické obnovy</u>	12
<u>I.2.3 Znárodňování</u>	13
<u>I.2.4 Počátky plánování</u>	14
<u>I.2.5 Shrnutí období 1945 - 1955</u>	16
<u>I.3 1955 – 1969 období silného růstu a otevření ekonomiky</u>	17
<u>I.3.1 Úvod</u>	17
<u>I.3.2 Inlace a plány pro ochlazení přehřáté ekonomiky</u>	17
<u>I.4 Období 1970 – 1990</u>	19
<u>I.4.1 Vývoj HDP, inflace a nezaměstnanosti</u>	21
<u>I.4.2 Znárodnění a privatizace</u>	24
<u>I.5 Období 1991 - 2005</u>	25
<u>I. 6 Růst francouzské ekonomiky v mezinárodním srovnání</u>	28
<u>II. Sociální stát ve Francii</u>	31
<u>II.1 Vymezení pojmu „sociální stát“</u>	31
<u>II. 2 K vývoji moderního sociálního státu</u>	34
<u>II.3 Typy sociálního státu</u>	36
<u>II.4 Francouzský sociální stát</u>	38
<u>II.5 Systém sociálního zabezpečení ve Francii</u>	47
<u>II.6 Snižování týdenní pracovní doby</u>	54
<u>III. Makroekonomický a ekonometrický pohled na hospodářský růst, nezaměstnanost a tvorbu pracovních míst ve Francii v letech 1978 až 2004</u>	57
<u>III.1 Přirozené tempo růstu a produkční mezera</u>	57
<u>III.2 Nezaměstnanost</u>	61
<u>III.3 Okunův zákon v podmínkách francouzské ekonomiky</u>	63
<u>III.3.1 Okunův zákon - podstata a metodologické základy jeho empirické verifikace</u>	63
<u>III.3.2 Model pro francouzskou ekonomiku</u>	67

<u>III.3.3 Srovnání s výsledky prezentovanými v literatuře</u>	73
<u>Závěr</u>	75
<u>Literatura</u>	77

Úvod

V této práci se zaměřujeme na vznik a vývoj sociálního státu ve Francii a to zejména na období od konce druhé světové války až do současnosti. Je třeba předem upozornit, že cílem této práce není podat vyčerpávající svědectví o daném časovém období a vývoji francouzské společnosti. Namísto toho se podrobněji věnujeme pouze vybraným rysům a problémům francouzského sociálního státu a také především historickým a institucionálním faktorům, které formovaly a neustále formují jeho charakter.

Práce je rozčleněna do tří kapitol. První kapitola Poválečný hospodářský a politický vývoj Francie shrnuje ve čtyřech časových etapách francouzský hospodářský vývoj od konce druhé světové války do roku 2005. Poměrně velká pozornost je věnována období prvních deseti poválečných let a zejména fázi poválečné rekonstrukce a obnovy hospodářství, která významně a na dlouhou dobu ovlivnila vývoj francouzské ekonomiky především z hlediska posílené úlohy státu v ekonomice. V této fázi hospodářského vývoje byly rovněž položeny základy moderního francouzského sociálního státu.

Na základě historického hospodářského vývoje nastíněného v první kapitole se tak v další kapitole pokusíme popsat a osvětlit důvody pro tradiční velkou úlohu státu ve francouzské ekonomice a sociálním zajištění občanů.

Druhá kapitola nazvaná Sociální stát ve Francii se zaměřuje na vznik a vývoj sociálního státu ve Francii a jeho reforem v kontextu vývoje sociálního státu obecně a snaží se poukázat na specifika francouzského modelu. Charakterizujeme různé typy sociálních států, které demonstrujeme na příkladech vybraných vyspělých zemí. V mezinárodním srovnání porovnáváme sociální výdaje zemí OECD s ohledem na daný typ sociálního státu. V této kapitole rovněž mapujeme systém francouzského sociálního zabezpečení, který tvoří historické jádro sociálního státu.

Jedním z hlavních atributů sociálního státu je péče o rozvoj zaměstnanosti a zároveň boj proti nezaměstnanosti. Stručně se zabýváme i známým francouzským opatřením na podporu zaměstnanosti, kterým je snižování pracovní doby, jež vyústilo v zavedení 35 hodinového pracovního týdne. Přes veškeré snahy o její regulaci však zůstává nezaměstnanost ve Francii poměrně velkým problémem.

Proto se poslední kapitola s názvem Makroekonomický a ekonometrický pohled na hospodářský růst, nezaměstnanost a tvorbu pracovních míst ve Francii v letech 1978 až 2004

věnuje analýze vývoje nezaměstnanosti v souvislosti s hospodářským růstem. Tato analýza se opírá o makroekonomický vztah známý jako Okunův zákon a jejím úkolem je prozkoumat vzájemný vztah nezaměstnanosti a hospodářského růstu ve Francii ve výše zmíněném období. Technicky je analýza založena na regresní rovnici, tedy na standardním modelu pro empirické testování Okunova zákona, konkrétně na testování přírůstkového tvaru Okunova zákona s přírůstkem míry nezaměstnanosti jako vysvětlovanou proměnnou a přírůstkem logaritmu HDP jako vysvětlující proměnnou.

Na konci poslední kapitoly také porovnáváme námi dosažené výsledky analýzy se závěry ostatních autorů, kteří se ve svém výzkumu zabývají podobným tématem.

I. Poválečný hospodářský a politický vývoj Francie

I.1 Úvod

Poválečný hospodářský vývoj Francie lze interpretovat v kontextu mnoha faktorů. Jedním z nejdůležitějších je významné posílení role státu v ekonomice, které má svůj původ v období poválečné rekonstrukce hospodářství. Tradiční velká úloha státu v ekonomice na dlouhou dobu poznamenala její fungování a hospodářskou politiku Francie. Ta se tak vydala cestou indikativního plánování, o němž se zmíníme později. Z dalších faktorů ovlivňujících hospodářský a politický vývoj Francie po roce 1945 můžeme uvést:

- nutnost rekonstrukce válkou zničeného hospodářství
- myšlenky obnovy, udržení a dalšího posílení velmocenského postavení Francie
- role Francie v poválečné obnově Evropy a jejím následném uspořádání
- posílení úlohy státu v ekonomice, blahobyt a sociální koheze
- vytvoření EMU a přijetí společné evropské měny

Z hlediska utváření a existence francouzského modelu sociálního státu, kterému se budeme věnovat později, jsou významné zejména poslední dva faktory.

Chronologicky lze posledních téměř šedesát let hospodářského vývoje Francie členit různě. Cochet (1997) rozděluje toto dlouhé období dle vývoje hospodářského růstu následovně – léta 1945 až 1955 označovaná jako počátek tzv. dvaceti slavných let¹, období silného růstu 1955 až 1969, léta 1969 až 1983, 1983 až do současnosti.² Této periodizace se při popisu poválečného hospodářského vývoje zhruba přidržíme i my. Dalším možným způsobem je dělení podle jednotlivých ekonomických událostí. Například Demontes-Mainard a Laguerre (1996) člení zmíněné období takto - fáze poválečné rekonstrukce hospodářství v letech 1944 až 1948, počátek francouzského plánování 1950 až 1958, otvírání ekonomiky světa 1959 – 1973, období šoků, krizí a turbulencí 1974 až 1995.

¹Těchto dvacet let je součástí často popisovaných Třiceti slavných let - období hospodářského růstu od konce čtyřicátých let až do ropné krize v letech sedmdesátých (např. Magali Demontes-Mainard a Gilles Laguerre nebo Sirinelli, Vandebussche a Vavasseur-Desperriers). Francois Cochet však poukazuje na postupné snižování produktivity a zpomalování hospodářského růstu od roku 1967 (Cochet, 1997, str.77). Třicet slavných let lze tedy rozdělit do dvou obdobích – již zmíněných zhruba dvacet let pozitivního hosp. růstu a fázi postupného snižování produktivity až do ropné krize sedmdesátých let (Cochet, 1997 str. 36).

² Cochet uzavírá tuto periodu rokem 1997, kdy byla vydána jeho kniha.

Vzhledem k obsáhlosti tématu této kapitoly je třeba dodat, že jejím úkolem není detailně zmapovat celých šedesát let vývoje, ale spíše stručně shrnout a popsat jeho hlavní rysy a události, které ovlivnily sociální a hospodářskou politiku a směřovaly tak k utvoření a fungování sociálního státu ve Francii.

I.2 1945 – 1955 počátek Třiceti slavných let

Po druhé světové válce Francie zaznamenala třicet let nepřetržitého hospodářského růstu, který byl vyšší než ve většině ostatních velkých průmyslově rozvinutých zemí. Konec zmíněného růstového období byl poznamenán prvním ropný šokem, který ještě zdůraznil význam otevření francouzské ekonomiky světu pro její budoucí vývoj (Demontes-Mainard, Laguerre, 1996). Součástí těchto třiceti let byla i poměrně krátká a úspěšná fáze poválečné rekonstrukce hospodářství, ze které postupně vzešla budoucí role státu v ekonomice a tím i dlouhodobá koncepce francouzského hospodářství.

I.2.1. Období poválečné rekonstrukce hospodářství

Přestože Francie vyšla z války jako jedna z vítězných mocností, celkový stav její ekonomiky odpovídal spíše situaci v poraženém státě. Produkční systém ekonomiky byl na konci války zcela vyčerpán. Jestliže bychom tabelovali index průmyslové produkce a za rok 1938 ho položili roven 100, pak v polovině roku 1943 dosahovala průmyslová produkce pouze 55% roku 1938 a v květnu 1944 okolo 44%. Národní důchod dosahoval v roce 1944 jen 41% své úrovně z roku 1938 (Cochet, 1997).

Existuje několik důvodů pro tento katastrofální stav. Mezi hlavními je třeba zmínit financování německých okupačních vojsk, k němuž sloužil administrativně nadhodnocený kurs německé říšské marky vůči franku. K ruinování francouzského hospodářství přispívala i opatření okupantů v oblasti zahraničního obchodu. Veškerý francouzský zahraniční obchod musel probíhat přes německého prostředníka. Dělo se tak na základě okupanty nastolené clearingové dohody již byla Francii přisouzena role zásobovacího přívěsku říšské ekonomiky tak jako ostatním okupovaným zemím. Francouzské hospodářství výrazně poškozovalo i to, že mnoho Francouzů bylo nuceně nasazeno na práci v německém zbrojním průmyslu. Navíc okupace dále způsobila obrovské materiální škody hlavně na dopravní infrastruktuře a bytovém fondu.

Pravdou je, že tyto škody byly většinou způsobeny spojeneckým leteckým bombardováním. Nejvíce přitom utrpěla železnice, když mnoho mostů, nádraží a vagonů bylo zničeno. Spojenecké bombardování průmyslových zón pak dokončilo dílo zkázy v již tak dost pošramoceném průmyslu, jehož dlouhotrvajícím problémem byla zastaralost vybavení způsobená chronickým nedostatkem investic. Nutno dodat, že investice do průmyslu byly nedostatečné již v meziválečném období. V roce 1945 tak dosáhlo průměrné stáří používaných strojů 25 let (Cochet, 1997).

Ve světle výše uvedených skutečností je zřejmé, proč se v první fázi poválečné obnovy hospodářství pozornost soustřeďovala zejména na zprovoznění základních průmyslových odvětví a infrastruktury. Díky všeobecnému úsilí, za velké podpory státu a zejména díky pomoci poskytnuté Francii v rámci Marshallova plánu, dosáhla průmyslová výroba na konci roku 1947 úrovně z roku 1938. (Demontes-Mainard, Laguerre, 1996)

Náklady spojené s válkou, které financovala Vichystická vláda, se velmi nepříznivě podepsaly na stavu veřejných financí a na inflaci. V roce 1943 stačily daňové příjmy pokrýt pouze zhruba 32% výdajů státního rozpočtu Vichystické vlády (Cochet, 1997). Tato vláda se tedy stále více zadlužovala a veřejný dluh rostl. Mezi lety 1939 a 1944 vzrostl veřejný dluh zhruba o 800 miliard franků, a to z původních 410 miliard na 1200 miliard na jaře 1944 (Cochet, 1997). Ve stejném období se peněžní zásoba zvýšila čtyřikrát. Růst veřejného dluhu pak pokračoval i po osvobození země a na konci roku 1945 veřejný dluh dosáhl 1874 miliard franků. Ruku v ruce se špatným stavem veřejných financí šla vysoká inflace.

Vznikla otázka, jak krizi veřejných financí řešit. Naskytly se dvě možné varianty z nichž každá měla svého zastánce. Stoupencem prvního řešení byl tehdejší ministr národního hospodářství Pierre Mendes-France. Řešením situace podle něj byla velmi tvrdá monetární politika, kde klíčovými opatřeními měla být blokáce cen, mezd a peněžní zásoby. Ta měla přinést jednak ekonomicky zdravé prostředí, jež by vytvořilo příznivé podmínky pro následnou rekonstrukci hospodářství, jednak odčerpání enormních zisků aktérů černého trhu náhradou starých bankovek pétainistické éry novými bez jakékoli možnosti jejich směny za bankovky nově emitované.

Jeho návrh byl z ekonomického hlediska správný, avšak jeho realizace by byla zaplácena velkým snížením životní úrovně obyvatelstva po několik dalších měsíců a to bylo politicky nepřijatelné. Proto se Prozatímní vláda, v jejímž čele stál generál De Gaulle, přiklonila k druhé variantě, kterou předložil tehdejší ministr financí René Pleven. Tato varianta se snažila pokud možno vůbec neohrozit spokojenost obyvatelstva i za cenu toho, že

se inflaci ponechá volný průběh. Tato varianta byla přijata. Znamenala, že De Gaullova vláda přijala inflaci, aby se zabránilo „nebezpečným otřesům“ v zemi. Svou roli při přijetí tohoto rozhodnutí sehrála i fixní idea vypuknutí občanské války a posílení komunistické strany.

Důsledky uvedeného řešení se záhy projeví v podobě masivní inflace, která jen za rok 1945 činila 40% (Cochet, 1997). To však bylo považováno za adekvátní cenu za udržení úrovně spotřeby a za politický klid. Počátky poválečné obnovy Francie tedy stály na vratkých základech monetární nestability. Inflační proces pak trval až do doby, kdy Francie přijala systém volné směny.

Teoretické koncepce ekonomické rekonstrukce Francie vznikaly v utajení již během okupace. Společné jim bylo to, že jejich autoři byli ve velké míře motivováni strachem ze vzniku další velké hospodářské krize podobné té z třicátých let. A všichni ti, kdo měli rozhodnout o poválečné hospodářské politice stáli před otázkou, jakou roli by měl při obnově ekonomiky a následně i ve fungování rekonstruované ekonomiky hrát stát. Nakonec veškeré úvahy o podobě poválečné obnovy francouzské ekonomiky dospěly ke společnému závěru. Aby se předešlo návratu hluboké a vleklé krize ze třicátých let, je nutné, aby stát převzal silnou kontrolu nad ekonomikou. Stát musí přijmout odpovědnost za rekonstrukci ekonomiky a musí i vymežit směr, kterým se bude ekonomika po dokončení poválečné rekonstrukce ubírat. To tedy byla atmosféra, v níž vznikaly myšlenkové základy pro poválečné uspořádání francouzské ekonomiky, v níž měl stát sehrát velmi významnou roli.

I.2.2 Programy ekonomické obnovy

Ze všech debat a úvah o realizaci ekonomické rekonstrukce vzešly dva hlavní koncepty. Prvním z nich byl výrazně levicově orientovaný program Národní rady odporu (Conseil national de la résistance - CNR) z 1944. Hlavním deklarovaným, resp. teoretickým, cílem tohoto programu bylo nastolení ekonomické a sociální demokracie. Program byl ostře namířen proti trustům obviňovaným z krize 30. let a kolaborace s okupanty a zahrnoval celou řadu opatření jako byla konfiskace majetku zrádců a obchodníků černého trhu, ustavení progresivní daně na válečné příjmy apod. Důležitým bodem programu CNR bylo rovněž znovupotvrzení odborového práva a požadavek na významné zvýšení sociálních výdajů.

Hlavní cíl tohoto programu – nastolení výše uvedené demokracie - má však spíše dlouhodobý charakter a proto zásadní problém spočíval v tom, jak zajistit uskutečnění cílů programu CNR v krátkém časovém horizontu. Dále nesmíme zapomínat na to, že tento

program byl vytvořen ještě před vlastním osvobozením země. Jinými slovy představoval určitý teoretický ideál. Ve světle reality v roce 1945 však bylo nutné od mnohých jeho myšlenek upustit.

S programem CNR soupeřila koncepce vytvořená skupinou odborníků, kteří se sdružili ve Všeobecná analytické radě (Comité général d'études - CGE). Tato koncepce reprezentovala názory pravicového středu. Hlavním tvůrcem a zastáncem tohoto programu byl Francois de Menthon, který ho spolu se svými spolupracovníky připravoval od konce roku 1941.³ Zatímco program CNR byl zaměřen spíše dlouhodobě, program CGE rozděloval rekonstrukci do tří fází: zaprvé bylo třeba připravit opatření nutná bezprostředně po Osvobození, zadruhé „vyčistit“ administrativu a poté měly nastoupit ekonomické reformy. To představovalo politickou část programu.

Jeho ekonomická část byla vytvořena René Courtinem, který ji zveřejnil v červenci roku 1944 v Alžíru (Cochet, 1997). Courtin kritizoval majetné vrstvy za to, že se paktovaly s okupanty, a navrhoval, aby byly potrestány postupným znárodněním. Takto vzniklé státní podniky však neměly být podle Courtina, odtrženy od trhu a měly mít stejná pravidla řízení jako konkurenční soukromé podniky.

Z obou programů je patrný jasný příklon k ekonomice s velkou úlohou státu a tím k tomu, co se vyvinulo v tradici francouzského dirigismu.

I.2.3 Znárodnění

Jednou z hlavních akcí podporujících a upevňujících roli státu v ekonomice je znárodnění. V průběhu dvacátého století přešlo tímto způsobem ze soukromého do státního vlastnictví ve Francii mnoho podniků. Celkem proběhly tři velké vlny znárodnění – první v roce 1936, druhá na konci druhé světové války a třetí v roce 1982. Počet lidí zaměstnaných ve veřejném sektoru dosáhl svého maxima v roce 1984 kdy činil 1,9 milionu zaměstnanců (Chabanas, Vergeau, 1996

Poválečná etapa znárodnění přímo navazovala na výše popsané programy obnovy ekonomiky a byla zdůvodňována všeobecně tím, že je nutné zajistit poválečnou rekonstrukci národního hospodářství a specificky tím, že je třeba dotovat veřejnými prostředky obnovu infrastruktury, budov a strojního zařízení tak, aby se modernizovala technická základna

ekonomiky. Aby to bylo možné, měl vzniknout silný veřejný sektor, který by měl klíčovou roli v zajišťování energetických potřeb ekonomiky a v dopravě. V reálné ekonomice se tedy znárodnování soustředilo především na investičně náročná odvětví, k nimž patřila těžba uhlí, plynárenství, výroba elektřiny a železniční doprava. Stát měl zároveň získat dominantní roli ve finančním sektoru, zejména v bankovníctví a v pojišťovnictví. Koordinaci a usměrňování činnosti veřejného sektoru měl na starosti Plánovací komisariát (Le commissariat général du Plan), který vznikl v roce 1946.

Celkem byly mezi lety 1945 a 1948 uskutečněny tři po sobě jdoucí vlny znárodnování. První vlna proběhla na konci roku 1944 a pokračovala na začátku roku 1945, druhá je datována od prosince 1945 do května 1946 a třetí proběhla mezi únorem a červnem roku 1948. V první vlně došlo k znárodnění několika velkých podniků mezi nimiž byly například závody Renault⁴, druhá se pak týkala především bankovního sektoru. Ve druhé vlně, která proběhla od prosince 1945 do května 1946 byla znárodněna centrální banka (Banque de France) a čtyři velké komerční banky (Crédit Lyonnais, Société Générale, Banque national du commerce et de l'industrie, Comptoir national d'escompte de Paris). Tím si stát zajistil dominantní roli v úvěrové emisi. V tomto případě šlo především o to, aby stát mohl ovlivňovat alokaci úspor ve prospěch nákladných investic do státních podniků.

V roce 1947 bylo zaměstnáno ve veřejném sektoru 1,15 milionu zaměstnanců, z toho 48% v dopravě a 36% v energetickém průmyslu. V té době také vznikly velké státní podniky ve elektrárenství, plynárenství a těžbě uhlí (Eléctricité de France, Gas de France a Charbonnages de France). Zejména první dva z nich se posléze staly velkými hráči na trhu Evropské unie a v souvislosti s privatizačními projekty vstoupily v listopadu 1989 do povědomí veřejnosti i v České republice. V následujících letech počet zaměstnanců veřejného sektoru mírně poklesl na 1,1 milionu lidí v roce 1955. Tehdy to představovalo 8,5% celkového počtu zaměstnanců v zemi (Chabanas, Vergeau 1996).

I.2.4 Počátky plánování

Zatímco v otázce řídicí úlohy státu v ekonomice panovala všeobecná shoda napříč politickým polem, představy o tom, jakým způsobem má stát zasahovat do řízení ekonomiky, se od sebe

³ Skupina odborníků, kteří spolupracovali s Francoisem de Menthonem se nejdříve institucionalizovala do podoby Všeobecné rady expertů (Comité général des experts) a tato se posléze přejmenovala o na výše zmíněnou analytickou radu.

⁴ V případě dílen Renault bylo znárodnění provedeno bez jakéhokoli odškodnění jejího majitele Louise Renaulta. Byla to jakási forma trestu za jeho postoj v průběhu války, kdy pokračoval ve výrobě a zásoboval nepřítele.

poměrně výrazně lišily. Spory se vedly zejména o ekonomickém plánování. Přitom nešlo o to, že by Francie měla převzít sovětský model tzv. imperativního plánování. V žádném případě se nepočítalo ani s prakticky úplným znárodněním půdy, továren, strojů a zařízení, ani s jakýmkoliv metodami, které by byť jen vzdáleně připomínaly násilnou kolektivizaci podobnou té, která proběhla v letech 1928 až 1932 v Sovětském svazu a v padesátých letech u nás. Plánování se chápalo jako způsob koordinace ekonomiky, jenž se obvykle označuje jako indikativní plánování. To není pro jednotlivé ekonomické subjekty závazné a plní spíše informativní funkci. Neposkytuje direktivy ani návody, ale monitoruje směry možného vývoje a poskytuje informace a doporučuje ekonomicky racionální chování (Slaný, Žák, 1999). Právě uvedení autoři uvádějí i definice plánování od norského ekonoma L. Johansena, který makroekonomické plánování charakterizuje jako: *“...institucionalizovanou činnost vykonávanou centrálním orgánem zaměřenou na:*

- *přípravu rozhodnutí a činností vykonávané centrálním orgánem (imperativní plánování)*
- *koordinaci rozhodnutí a činností jednotek nižšího řádu k dosažení určitých specifických cílů a harmonizace ekonomického vývoje s neekonomickými cíli společnosti (indikativní plánování).“*

Otevřenými zastánci plánování byli socialisté, komunisté a křesťanští demokraté. Proti nim pak stáli radikální i umírnění představitelé pravého středu. Jejich kritika však byla opatrnická ze strachu, aby nebyly považováni za přívržence předválečných pořádků, které uvrhly Francii do zkázy mezi lety 1939 a 1944.

Francie se však nakonec vydala cestou plánování po které se v podstatě ubírá dodnes. U zrodu francouzského plánování stál Jean Monnet, tehdejší šéf francouzské mise u Mezinárodního měnového fondu ve Washingtonu. Na základě jeho návrhu byl dekretem generála De Gaulla 3. ledna 1946 založen Generální komisariát pro plánování a modernizaci (Commissariat général du plan d'équipement et de modernisation - CGP) a Monnet se stal jeho prvním předsedou. Původně měl být komisariát pouze přechodnou institucí s délkou trvání šest měsíců a měl se zabývat rozdělováním pomoci, kterou Francie obdržela v první fázi rekonstrukce od Spojených států. Avšak 16. ledna 1947 bylo rozhodnuto, že komisariát se stane trvalou institucí. Lze říci, že tímto datem začíná éra francouzského plánování. Plánování mělo podle Monneta umožnit francouzské ekonomice lépe fungovat a adaptovat se

v mezinárodním prostředí. Dále mělo být jedním z faktorů sociální soudržnosti. Úkolem komisariátu je pak vytvářet a koordinovat čtyřleté plány produkce, investic a rekonstrukce. První, tzv. Monnetův plán, pro období 1947 – 1952, byl vytvořen pro potřeby rekonstrukce hospodářství. Jeho prioritní oblastí tedy byl těžký průmysl a dále pak obnovení dopravy a zvýšení produkce chemických produktů pro zemědělství.

Mezi prvním a druhým plánem je patrná změna orientace směrem ke spotřebě domácností. Druhý plán, vytvořený pro léta 1953 – 1957 a koordinovaný Émilem Hirschem, byl již zaměřen na zvýšení národního důchodu (počítalo se s 25% nárůstem), zlepšení životní úrovně obyvatel a zlepšení produktivity v sedmnácti vytypovaných sektorech.

Výsledky plánování mezi lety 1945 až 1955 byly pozitivní. Stanovené cíle obou plánů byly v podstatě splněny přičemž druhý plán byl v tomto ohledu úspěšnější. Úspěch plánování vyznačený růstem průmyslové produkce, který činil 5,4% ročně, byl bohužel téměř znevážen špatným stavem veřejných financí.

I.2.5 Shrnutí období 1945 - 1955

Období rekonstrukce (léta 1944 – 1948) dominoval živý růst průmyslové produkce provázený rychle rostoucí nákladovou inflací taženou růstem mezd. V této první fázi poválečné obnovy hospodářství se pozornost soustřeďovala zejména na zprovoznění základních průmyslových odvětví. Plánování, rozšiřování veřejného sektoru a protekcionismus pak společně tvořily rámec změn francouzské ekonomiky v padesátých letech minulého století.

Rozpočtový deficit financovaný emisí peněz umožnil modernizovat infrastrukturu, podpořit produkci a vyrovnat sociální rozdíly. Pod tlakem mezinárodní konkurence ekonomika tolerovala inflaci, o níž se mělo za to, že může podpořit hospodářský růst. Avšak tempo výsledků modernizace nedosahovalo výsledků dosažených ostatními západními zeměmi. Příčina se spatřuje v nedostatečné stimulaci ekonomiky zahraniční konkurencí a v malém úsilí věnovanému rozvoji exportu. V průběhu tohoto období byl průměrný růst HDP asi 4,5 procenta.

Z hlediska vývoje francouzského sociálního státu, o němž bude řeč v následující kapitole této práce, byla důležitá zejména dvě opatření – zavedení systému sociálního zabezpečení (Sécurité sociale) a institutu minimální mzdy. V literatuře se uvádí, že díky těmto opatřením domácnosti získaly větší jistotu budoucích příjmů což podpořilo růst spotřeby.

I.3 1955 – 1969 období silného růstu a otevření ekonomiky

I.3.1 Úvod

Následující etapu ekonomické historie Francie lze z hlediska hospodářského růstu označit za období prosperity. Míra růstu se vyšplhala na 5,5 % a 6 % ročně a na této úrovni se udržela po celých patnáct let. Neznamena to ale, že situace byla zcela bezproblémová. Hlavní bolestí francouzské ekonomiky v tomto období byla vysoká inflace ještě zhoršená politickými událostmi, a především korejskou válkou, válkou v Alžíru a dekolonizací. Vysoké zadlužení státu pak poměrně znesnadňovalo otevírání francouzské ekonomiky světu, které však bylo po uzavření Římské smlouvy v roce 1957 prakticky nevyhnutelné.

I.3.2 Inflace a plány pro ochlazení přehřáté ekonomiky

V letech 1949 až 1966 byla průměrná míra inflace ve Francii vyšší než v ostatních rozvinutých zemích a činila 5,2%. Pro srovnání v Německu ve stejném časovém úseku dosahovala průměrná roční míra inflace 1,7% ,ve Spojených státech 1,8% a v Itálii 3,4% (Cochet, 1997). Tato situace byla do značné míry zapříčiněna mezinárodním děním padesátých a šedesátých let, zejména koloniálními válkami nejprve v Indočíně a po té v Alžírsku. Významně se do vysoké míry inflace promítlo rovněž její tolerování ve prospěch růstu praktikované v předchozích obdobích.

Dalším faktorem, který přispěl k zhoršování inflace, pak bylo nastoupení levice k moci v lednu roku 1956. To znamenalo významné posílení sociální politiky které však proběhlo na úkor kontroly inflace, kterou navíc zvyšoval jak rostoucí deficit veřejných financí tak i to, že růst nominálních mezd byl navázán na růst cen. Po třech letech hospodářského růstu, během nichž se inflační tlaky utlumily, se počínaje rokem 1962 objevují nové symptomy inflace, jejichž příčina se tentokrát spatřuje v nadměrné úvěrové expanzi a jí vyvolaném rychlém růstu peněžní zásoby.

Podle Parodiho však inflace nebyla pouze výsledkem událostí, které nemohly francouzské vlády ovlivnit, ale: *„Většinou ... byla výsledkem bojů mezi jednotlivými společenskými skupinami, které soupeřily o rozdělení čistého národního důchodu. V politickém a sociálním ovzduší charakterizovaném prudkými srážkami byla veřejná moc v pokušení vybrat si tu cestu vývoje, jež vyvolala minimum bezprostředních střetů mezi antagonistickými skupinami společnosti. Tato snadná cesta spočívala v širokém využívání*

inflace jako prostředku financování potřeb státu ale i soukromých výrobců.“ (Duby 2003, str. 679).

Období inflace 1950 – 1968 Parodi dělí do jednotlivých etap oddělených fázemi mírného cenového vzestupu, které označuje za fáze stability (viz Tab. 1). V průběhu let 1959 až 1967 činilo pětileté tempo vývoje všeobecné cenové hladiny 18%. Ve srovnání s poválečnými 42% za období let 1949 až 1954 tedy došlo k výraznému poklesu inflace.

V souvislosti se zavedením jednotného trhu je však třeba vnímat výsledky francouzské ekonomiky v kontextu mezinárodního srovnání s ostatními členy EHS a jako takové nejsou francouzské výsledky na poli cenové stability právě oslnivé. Ostatní země EHS dosáhly v uvedeném období nižší úrovně inflace. Tato skutečnost komplikovala mimo jiné i situaci zahraničního obchodu, protože rychlý růst cen ve Francii ohrožoval cenovou konkurenceschopnost francouzských vývozu a naopak cenově zvýhodňoval dovozy. Řešení této situace viděly vlády čtvrté a páté republiky v kompetitivní devalvaci franku.⁵

Tab. 1

Vývoj inflace v období 1950 až 1967

	Etapa	Fáze
1	1950 – 1952	rychlá inflace
2	1953 – 1955	Stabilita
3	1956 – 1959	Inflace
4	1960 – 1961	mírný vzestup
5	1962 – 1963	Inflace
6	1964 – 1967	mírný vzestup

Zdroj: Duby, 2003

V průběhu celého období let 1955 až 1969 bylo uvedeno celkem pět tzv. ochlazovacích plánů s cílem uklidnit inflační tlaky a snížit inflaci – Pinayův plán, Gaillardův plán, Pinayův-Rueffův plán a dva po sobě následující plány Valéry Giscard d'Estaing. Tyto plány dosáhly větších či menších dílčích úspěchů v jednotlivých časových úsecích, ale i přes jejich zavedení se Francie potýkala s mírou inflace převyšující ostatní industrializované země prakticky po celé uvedené období a dále až do počátku osmdesátých let (Tournier, 1999).

Zatímco bezprostředně po válce byla inflace způsobená zejména rychlým růstem peněžní zásoby, od padesátých let byla již tažena spíše náklady. V souvislosti s květnovými událostmi roku 1968 se inflace po období relativního klidu opět zvýšila. Ekonomická analýza naznačuje, že tentokrát byla tažena poptávkou (z důvodu zvýšení mezd), náklady (z důvodu vzniku nových sociálních poplatků a snížení pracovní doby) a zároveň i nadměrným růstem peněžní zásoby. (Demontes-Mainard, Laguerre, 1996) V průběhu padesátých let dosahovala inflace hodnoty přibližně 4 % ročně. Mezi lety 1967 až 1972 dosáhla roční míra již 6 % a nadále rostla až k dvouciferným hodnotám, kterých dosáhla po prvním ropném šoku.

Od roku 1967 se postupně kumulují příznaky přerušení dlouhého období prosperity francouzské ekonomiky a od roku 1969 již lze mluvit o počátcích krize, která se posléze naplno rozvinula v souvislosti s ropnými šoky v sedmdesátých letech. Konec šedesátých let tedy završuje období Třiceti slavných let.

I.4 Období 1970 – 1990

Pro období sedmdesátých až devadesátých let, zejména pak pro období po prvním ropném šoku v roce 1973, je charakteristický celkový trend ke snížení dynamiky hospodářského růstu, jenž byl doprovázen rostoucí nezaměstnaností a zvyšováním inflace. Uvedené trendy přetrvávaly až do poloviny osmdesátých let.

První ropný šok (1973 – 1974) zhoršil již tak dost silnou inflaci, která poprvé od konce čtvrté republiky dosáhla dvouciferných hodnot. Exploze cen energií a surovin způsobila další pokles ziskovosti firem, která byla již v předchozích letech snižována růstem nákladů. Vláda se nejprve snažila čelit inflaci plánem na opětovné ochlazení ekonomiky, jehož základ spočíval v poměrně razantním omezení úvěrové emise a růstu peněžní zásoby. Tato restriktivní opatření realizovaná na makroekonomické úrovni se však přidala ke špatné finanční situaci firem, jež se projevovala na mikroekonomické úrovni, a nastartovala první poválečnou recesi, jež byla spojena s velkým zvýšením nezaměstnanosti, aniž by se přitom snížila inflace. V září roku 1975 vláda změnila názor a přijala opatření na podporu růstu investic i spotřeby. Hospodářské oživení se sice dostavilo, ale inflace byla stále vyšší než ve srovnatelných západních zemích. Obchodní bilance byla deficitní a frank mezi lety 1976 a 1979 sledoval trend depreciae.

⁵ Během čtyřicetijedna let hospodářského vývoje francouzské ekonomiky byl frank devalvován celkem třináctkrát (Duby, 2003).

Plán regulace cen od září do prosince 1976 vedl ke zpomalení inflace. A následný růst cen, k němuž došlo od poloviny roku 1978 přinesl úlevu podnikům, protože pro ně vytvořil prostor pro růst míry zisku. Na druhé straně měnová politika byla i nadále poměrně restriktivní. Růst cen se sice během tří let postupně pravidelně zpomaloval, ale úroveň cen v roce 1979 byla stále vyšší než průměrná úroveň cen zemí OECD. Navíc vysoké úrokové míry brzdily investice a zvyšovaly náklady firem na úvěry. Zvýšení nezaměstnanosti, které toto restriktivní opatření vyvolalo, tak nakonec bylo nákladné jak rozpočtově, tak i politicky.

Druhá vlna zvýšení cen ropy v roce 1979 měla důsledky analogické prvnímu šoku, ale uzdravování již oslabené ekonomiky spojené se změnou hospodářské politiky bylo ještě delší. V roce 1981 se dostala k moci levice. Její prioritou bylo snížení nezaměstnanosti. Vláda prováděla expanzivní rozpočtovou politiku a financovala ji růstem státního dluhu. Vláda zvýšila minimální mzdu i sociální transfery domácnostem a zároveň zvýšila státní podpory poskytované průmyslu. Pracovní doba byla snížena na 39 hodin týdně a přibyl další týden placené dovolené. Vláda tvořila nová pracovní místa ve veřejném sektoru. Mělo se za to, že tím a zkrácením pracovní doby se podaří snížit růst nezaměstnanosti a k tomu také skutečně došlo.

Byly zde však i stinné stránky. Spotřeba domácností se sice zvýšila, ale z hospodářského oživení, které díky tomu vzniklo, profitovali spíše zahraniční investoři než francouzské firmy. Inflace zůstávala i nadále poměrně vysoká, deficit platební bilance rostl a došlo k odlivu kapitálu. Světové finanční trhy potrestaly uvolnění měnové politiky trojí devalvací během 18 měsíců. Od června roku 1982 se měnová politika zpřísnila a období spíše restriktivní měnové politiky trvalo po následujících 10 let. Tehdy se vláda uchýlila dokonce i k administrativnímu opatření, když na několik měsíců, konkrétně od července do listopadu 1982 zmrazila jak mzdy, tak i ceny. Vláda by možná dala přednost delšímu udržování administrativně zmrazených cen, avšak pod tlakem mezinárodní konkurence a za účelem toho, aby se Francie mohla podílet na světovém odstraňování inflace, od tohoto opatření upustila.

Deficit veřejných financí se podařilo snížit zvýšením daní a snížením výdajů na zdravotnictví. Přetrvávající vysoké reálné úrokové sazby zbrzdily poptávku po úvěrech a zpomalily růst peněžní zásoby, a tak návrat k vnitřní rovnováze proběhl za cenu růstu nezaměstnanosti a zpomalení hospodářského růstu. Podařilo se snížit inflaci. Vnější rovnováhy se však dosáhnout nepodařilo. Vysoký deficit obchodní bilance přetrvával i když opakovaně došlo k devalvaci franku.

Dlouho a netrpělivě očekávané oživení nastalo od roku 1984. Nejprve domácnosti snížily svůj sklon k úsporám a zvýšily spotřebu. Příspěvek spotřeby k hospodářskému růstu se zvyšoval až do roku 1990. Poté nastoupil růst investic soukromého sektoru, jenž trval do konce desetiletí. Růst investic měl pozitivní mikroekonomické důsledky, protože se obnovila dynamika růstu míry zisků podniků. Francie těžila i z růstu zahraniční poptávky, jež zesílila díky sjednocení Německa a pozitivně se projevila růstem exportu v letech 1990 a 1991. V roce 1989 ovšem začala dynamika hospodářského růstu klesat, tentokrát hlavně kvůli tomu, že se začaly projevovat tlaky na výrobní kapacity a tyto tlaky do poloviny roku 1990 dále zesílily. Navíc Francie se rozhodla udržet paritu franku, a tak se nemohla vyhnout dopadům trendu ke zpřísnění měnové politiky, jenž se tehdy v Evropě rozšířil.

Dynamika exportu začala klesat a to vedlo ke změně v očekáváních podniků, které následně snížily své investice a zásoby. V letech 1994 a 1995 však došlo k obratu a hospodářský růst se zrychlil. Vcelku lze říci, že v letech 1988 až 1993 zaznamenala francouzská ekonomika nejprve jednu z nejsilnějších konjunktur, po které však následovala jeden z nejhlubších poklesů od sedmdesátých let. Hospodářský růst Francie v tomto období tak nabízí téměř klasickou ilustraci cyklického charakteru růstu ekonomiky (Demotes-Mainard, Laguerre, 1996).

I.4.1 Vývoj HDP, inflace a nezaměstnanosti

Vývoj míry růstu HDP ve stálých cenách, roční míry inflace a míry nezaměstnanosti mezi lety 1973 až 1990 ilustruje následující tabulka a graf:

Tab. 2

Vývoj HDP, inflace a nezaměstnanosti v letech 1973 až 1990

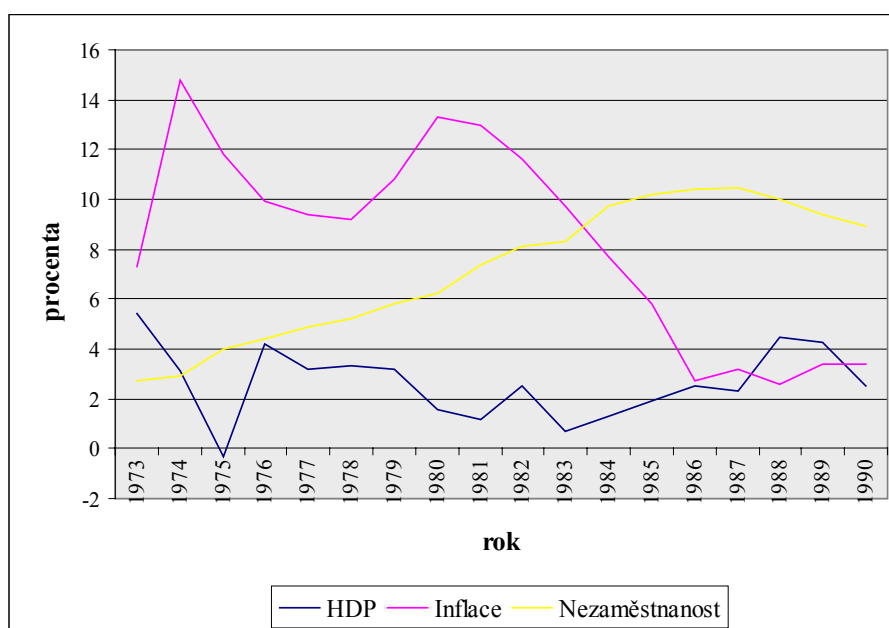
	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981
HDP	5,4	3,1	-0,3	4,2	3,2	3,3	3,2	1,6	1,2
Inflace	7,3	14,8	11,8	9,9	9,4	9,2	10,8	13,3	13
nezaměstnanost	2,7	2,9	4	4,4	4,9	5,2	5,8	6,2	7,4
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
HDP	2,5	0,7	1,3	1,9	2,5	2,3	4,5	4,3	2,5
Inflace	11,6	9,7	7,7	5,8	2,7	3,2	2,6	3,4	3,4
nezaměstnanost	8,1	8,3	9,7	10,2	10,4	10,5	10	9,4	8,9

Zdroj: Tournier, 1999

Pozn.: HDP...roční míra růstu HDP ve stálých cenách v procentech
inlace...roční míra v procentech
nezaměstnanost...roční míra v procentech

Graf 1

Vývoj HDP, inflace a nezaměstnanosti v letech 1973 – 1990

Vývoj HDP jasně ukazuje recesi vyvolanou prvním ropným šokem v roce 1973. Mezi roky 1973 a 1975 vidíme prudký pokles roční míry růstu HDP až na zápornou hodnotu 0,3%. Záporné hodnoty dosáhl růst HDP poprvé od roku 1945. Zmíněný pokles HDP byl spojen s růstem inflace a můžeme tedy konstatovat, že se francouzská ekonomika po prvním ropném šoku ocitá v období stagflace. Další období stagflace, jak je vidět z grafu, proběhlo na počátku osmdesátých let opět ve spojení s ropným šokem, tentokrát druhým.

V roce 1984 přichází oživení, které trvalo až do roku 1989. Růst HDP se v tomto období postupně zrychloval, až v roce 1988 dosáhl své nejvyšší hodnoty od roku 1973, tedy 4,5 %. Podle Tourniera bylo toto oživení vyvoláno jak vnějšími tak vnitřními faktory. Jedním z vnějších faktorů bylo oživení americké ekonomiky spočívající v expanzivní rozpočtové a restriktivní monetární politice, které táhlo jak celoevropský tak francouzský růst. Jako další faktor uvádí Tournier snížení cen ropy na konci roku 1985, které podle propočtů INSEE přispělo k francouzskému růstu 0,6% v roce 1987 a 1988 (Tournier, 1999).

Vidíme, že nezaměstnanost téměř po celé období rostla. Skokový nárůst mezi rokem 1974 a 1975 byl vyvolán prvním ropným šokem. Nezaměstnanost se tehdy zvýšila z 2,9 % v roce 1974 na 4 % v roce 1975 a do roku 1980 nadále rostla tempem 0,3 % až 0,6 % ročně jak ukazuje tabulka. V souvislosti s druhým ropným šokem na počátku osmdesátých let se růst nezaměstnanosti opět zrychlil. Zatímco v roce 1980 byla nezaměstnanost 6,2 % , v roce

1984 dosáhla již hodnoty 7,4%. V roce 1985 míra nezaměstnanosti poprvé přesáhla hodnotu 10% a její růst se zastavil v roce 1987 na hodnotě 10,5%. Od tohoto roku je, díky oživení ekonomiky, patrný pozvolný pokles nezaměstnanosti až na 8,9% na konci uvedeného období v roce 1990.

Ve vývoji inflace jsou v tomto období patrná dvě prudká zvýšení, která v podstatě odpovídají dvěma ropným šokům. Nárůst mezi rokem 1973 a 1974 spojený s prvním z nich je pak výrazně vyšší než druhý a činí 7,5%. Inflace se tehdy zvýšila ze 7,3% na 14,8% a poprvé dosáhla dvouciferných hodnot. Mezi lety 1974 a 1978 inflace pozvolna klesala, ale stále si udržovala poměrně vysoké hodnoty neklesající pod 9%. Od roku 1980, kdy dosáhla hodnoty 13,3%, pak inflace trvale klesala až na hodnotu 2,6% v roce 1988. Pak opět mírně vzrostla na 3,4% v roce 1989 a 1990.

I.4.2 Znárodnění a privatizace

Po první vlně znárodnění, která proběhla po druhé světové válce, zaznamenal francouzský veřejný sektor dlouhé období, kdy vlády neusilovaly o jeho další rozšiřování znárodněním. Avšak v roce 1982, poté co se k moci dostala levice, proběhla druhá vlna znárodnění a ta zvýšila podíl veřejného sektoru na tvorbě HDP i na investicích na historicky nejvyšší úroveň. Znárodnění provedená v rámci této druhé vlny měla strategický charakter a týkala se, až na pár výjimek (např. ocelářský průmysl), převážně bezproblémových sektorů.

Tím, že se znárodnění týkalo klíčových úseků jak výrobního tak finančního sektoru, získal stát možnost masivně a přímo ovlivňovat fungování ekonomiky. Ve vlastnictví státu se na základě zákona z 11. února 1982 ocitlo pět z nejvýznamnějších francouzských průmyslových podniků (CGE, Péchiney, Rhone-Poulenc, Saint – Gobain a Thomson), třicet devět bank a rovněž finanční společnosti Paribas a Suez (Chabanas, Vergeau, 1996). Stát rovněž získal kontrolu nad řadou dalších společností v různých sektorech.

V období 1982 – 1985 přispíval veřejný sektor společností k podpoře investování a k rozvoji průmyslového výzkumu. Investice veřejných společností představovaly v roce 1985 zhruba 35% ze všech investic realizovaných ve všech sektorech kromě zemědělství a jejich přidaná hodnota dosáhla téměř 20%. (Chabanas, Vergeau, 1996) Na druhou stranu se ale prohlubovaly ztráty veřejného sektoru a to zejména vlivem problémů v ocelářském průmyslu, v podnicích Renault a CDF-chimie.

Zákonem o znárodnění z roku 1982 se rozšířil počet zaměstnanců veřejného sektoru o 670 000 zaměstnanců, kteří přešli z privátního sektoru. V roce 1984 pak počet lidí zaměstnaných ve veřejném sektoru dosáhl 1,9 milionu osob což představovalo více než 10% celkové pracovní síly (Chabanas, Vergeau, 1996).

V roce 1986 (zákon ze 6. srpna) pod vlivem liberalizace světové ekonomiky postupně začíná privatizace státních společností. Váha veřejného sektoru v ekonomice začala být posuzována jako příliš velká - jeho podíl na HDP a aktivní populaci byl 4 až 5krát vyšší než v Japonsku či Kanadě, 3krát vyšší než ve Švédsku a 2krát vyšší než v sousedním Německu. (Chabanas, Vergeau, 1996). Společnosti určené k privatizaci byly stanoveny uvedeným zákonem. Privatizace roku 1986 snížila počet zaměstnanců veřejného sektoru ve prospěch sektoru privátního. Na konci roku 1988 tak nebylo ve veřejném sektoru zaměstnáno více než 1,35 milionu zaměstnanců což představovalo 7,2% celkové pracovní síly. Rovněž se snížil podíl veřejného sektoru na celkových investicích a přidané hodnotě (Chabanas, Vergeau, 1996). Od roku 1988 do roku 1992 pak vláda zaujala politiku „ani – ani“ tedy ani privatizace ani znárodnování.

Další vlna privatizací tak začala až v roce 1993 (zákon z 19. července téhož roku) a v podstatě navazovala na první vlnu z roku 1986. Zmíněný zákon rozšiřoval seznam společností určených k privatizaci vytvořený v roce 1986. Privatizace těchto společností však nebyla dokončena ještě na konci roku 2000, kdy stále zbývalo několik částečně privatizovaných společností.

I.5 Období 1991 - 2005

Na počátku devadesátých let, mezi lety 1990 – 1993, zaznamenala francouzská ekonomika zpomalení hospodářského růstu spojené s velkým nárůstem nezaměstnanosti. Analogicky k předchozím problémům vyvolaným ropnými šoky mělo toto zpomalení opět vnější příčinu a to sice sjednocení Německa na konci roku 1989, přesněji sjednocení německé měny. Inflačními tlaky, které zmíněné sjednocení měny doprovázely, vedly Německou centrální banku ke zvýšení jejích krátkodobých sazeb z 5,6% na 8,7% během dvou let. (Tournier, 1999). Aby zabránily odlivu kapitálu a snížení směnného kurzu svých měn ve vztahu k německé marce, musely ostatní ekonomiky vázané v Evropském měnovém systému svoje sazby rovněž zvýšit a tímto mechanismem se tak rozšířilo zpřísnění měnové politiky po celé Evropě.

Ve Francii došlo ve spojení s výše uvedeným zvýšením sazeb ke snížení míry investic společností (v roce 1993 se přiblížila 8,5% (Tournier, 1999)) a zvýšení míry úspor z disponibilního příjmu domácností, které se negativně odrazilo na spotřebě a způsobilo její stagnaci. Interní hnací síly hospodářského růstu tedy byly pozastaveny. Ušetřen nezůstal ani francouzský export, který poklesl vlivem zhodnocení měny ve vztahu k dolaru a jenu až na 1,2% v roce 1993 (Tournier, 1999).

Vývoj HDP, nezaměstnanosti a inflace v období 1990 – 1993 shrnuje následující tabulka:

Tab. 3

Vývoj HDP, inflace a nezaměstnanosti v letech 1990 až 1993

	1990	1991	1992	1993
HDP	2,5	0,8	1,2	-1,3
Inflace	3,4	3,1	1,9	2,1
nezaměstnanost	8,9	9,4	10,3	11,6

Zdroj: Tournier, 1999

Pozn.: HDP...roční míra růstu HDP ve stálých cenách v procentech

inflace...roční míra v procentech

nezaměstnanost...roční míra v procentech

Po právě popsaném tříletém období přichází v roce 1994 oživení ekonomiky tažené především růstem exportu. Interní faktory růstu, tedy poptávka, spotřeba a investice, přispívaly k tomuto oživení jen mírně. Na konci roku 1995 poklesl HDP a zdálo se, že oživení ekonomiky je přerušeno. Důvody tohoto vývoje je třeba hledat v monetární politice a rovněž v restriktivní rozpočtové politice, která začala být uplatňována v souvislosti s plněním konvergenčních kritérií stanovených Maastrichtskou smlouvou. Ta stanovila hranici pro veřejný dluh na úrovni 3% HDP. Ve Francii se vlivem zpomalení růstu na počátku devadesátých let veřejný dluh zvýšil a dosáhl až na hodnotu 6% HDP (Tournier, 1999).

Po tomto přechodném období konce roku 1995 a roku 1996 oživení od roku 1997 pokračovalo a stejně jako v předešlém případě bylo zpočátku taženo především exportem. Od roku 1998 je pak významnější vliv zmíněných interních faktorů (Tournier, 1999). V druhé polovině devadesátých let francouzská ekonomika předčila v růstu jak průměr zemí OECD tak průměr zemí eurozóny a mezi lety 1997 a 2000 rostla rychleji než potenciál. Významný podíl na tomto vývoji měl i silný růst zaměstnanosti (v roce 2000 se přiblížil 3 % celkové pracovní síly (OECD, 2003)) podpořený jednak opatřeními na snížení pracovních nákladů a

jednak snížením týdenní pracovní doby na 35 hodin. Tento trend růstu zaměstnanosti dále pokračoval i v dalších letech, ale postupně se snižoval a v roce 2002 již dosahoval pouze 0,4% celkové pracovní síly (OECD, 2003). Nezaměstnanost byla po celé období vysoká, od roku 1997 však vykazovala stálý pokles, a to až do poloviny roku 2001, kdy se dostala pod úroveň 9% (OECD, 2003). Po té začala opět lehce stoupat⁶.

Z tabulky 4 a grafu 2 je dobře vidět, že roční míra inflace ve Francii byla mezi lety 1997 až 2002 ve srovnání s mírou inflace eurozóny nižší a nepřesáhla dvouprocentní hranici. Vzestup inflace zejména v první polovině roku 2003 byl z části způsoben zavedením Euro bankovek v roce 2002. Názory na to, do jaké míry přispělo zavedení Euro bankovek ke zmíněnému růstu inflace, se různí. Podle odhadu INSEE to bylo 0,14 procentního bodu zatímco podle odhadu Banque de France až 0,2 procentního bodu (OECD,2003).

Vývoj inflace ve Francii v eurozóně mezi lety 1997 až 2004 shrnuje následující tabulka a graf:

Tab. 4

Vývoj roční míry inflace

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Francie	1,3	0,7	0,6	1,8	1,8	1,9	2,2	2,3
Eurozóna	1,6	1,1	1,1	2,1	2,4	2,3	2,1	2,2

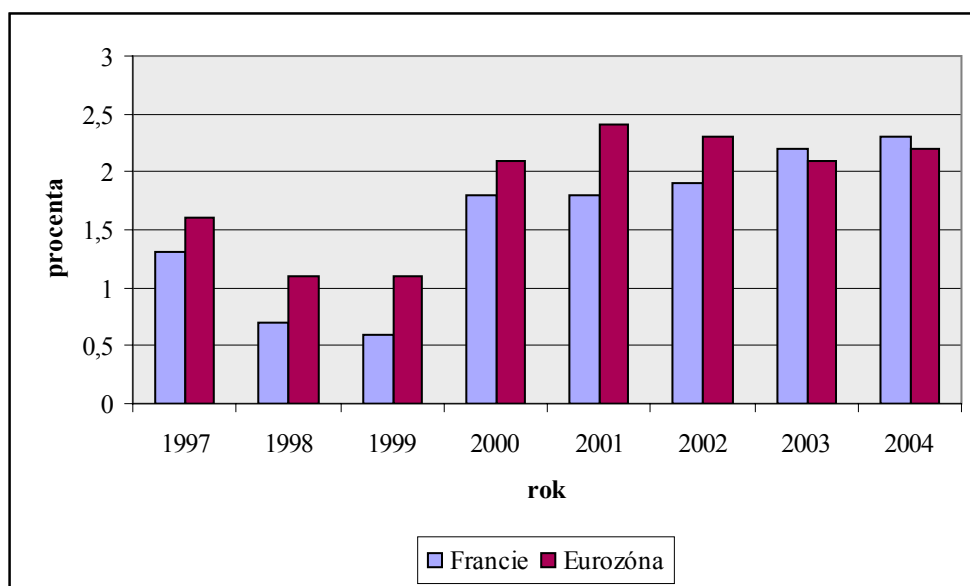
Zdroj: IMF

Pozn.: roční míra růstu inflace v procentech

Graf 2

Vývoj roční míry inflace

⁶ Více viz kapitola III.3

I. 6 Růst francouzské ekonomiky v mezinárodním srovnání

Z údajů uvedených v tab.1 vyplývá, že v poslední dekádě francouzská ekonomika rostla průměrným tempem 2,1 %, které se prakticky rovnalo růstu ekonomiky Evropské unie a Eurozóny.

Tab 5

Tempa růstu reálného HDP členských zemích EU, USA a Kanady v letech 1994 – 2005

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	AVG
EU (25 countries)	:	1,7	2,6	2,9	2,9	3,6	1,7	1,1	0,9	2,4	2,0 (f)	2,3 (f)	2,2
EU (15 countries)	2,4	1,6	2,5	2,9	2,9	3,6	1,7	1,0	0,8	2,3	1,9 (f)	2,2 (f)	2,2
Euro-zone	2,2	1,4	2,3	2,9	2,8	3,5	1,6	0,9	0,5	2,1	1,6 (f)	2,1 (f)	2,0
Euro-zone (12)	2,2	1,4	2,3	2,9	2,8	3,5	1,6	0,9	0,5	2,1	1,6 (f)	2,1 (f)	2,0
Belgium	2,4	1,2	3,5	2,0	3,2	3,9	0,7	0,9	1,3	2,9	2,2	2,3	2,2
Czech Republic	:	4,2	-0,7	-1,1	1,2	3,9	2,6	1,5	3,7	4,0	4,0 (f)	4,2 (f)	2,1
Danemark	2,8	2,5	3,0	2,5	2,6	2,8	1,3	0,5	0,7	2,4	2,3 (f)	2,1 (f)	2,1
Germany	1,9	1,0	1,8	2,0	2,0	3,2	1,2	0,2	0,0	1,6	0,8 (f)	1,6 (f)	1,5
Estonia	4,5	4,5	10,5	5,2	-0,1	7,8	6,4	7,2	5,1	6,2	6,0 (f)	6,2 (f)	5,7
Greece	2,1	2,4	3,6	3,4	3,4	4,5	4,3	3,8	4,7	4,2	2,9 (f)	3,1 (f)	3,6
Spain	2,8	2,4	4,0	4,3	4,2	4,4	2,8	2,2	2,5	2,7 (f)	2,7 (f)	2,7 (f)	3,3
France	1,7	1,1	1,9	3,4	3,2	3,8	2,1	1,2	0,5	2,5 (f)	2,0 (f)	2,2 (f)	2,1
Ireland	9,8	8,1	10,8	8,9	11,1	9,9	6,0	6,1	3,7	5,4 (f)	4,9 (f)	5,1 (f)	8,3
Italy	2,9	1,1	2,0	1,8	1,7	3,0	1,8	0,4	0,3	1,2	1,2 (f)	1,7 (f)	1,6
Cyprus	9,9	1,8	2,3	5,0	4,8	5,0	4,1	2,1	1,9	3,7	3,9 (f)	4,2 (f)	4,1
Latvia	-0,9	3,8	8,3	4,7	3,3	6,9	8,0	6,4	7,5	8,5	7,2 (f)	6,9 (f)	5,7
Lithuania	3,3	4,7	7,0	7,3	-1,7	3,9	6,4	6,8	9,7	6,7	6,4 (f)	5,9 (f)	5,4
Luxembourg	1,4	3,3	8,3	6,9	7,8	9,0	1,5	2,5	2,9	4,5	3,8 (f)	4,0 (f)	4,8
Hungary	1,5	1,3	4,6	4,9	4,2	5,2	3,8	3,5	3,0	4,0	3,9 (f)	3,8 (f)	3,6
Malta	:	:	:	:	4,1	6,4	-1,7	2,2	-1,8	1,5	1,7 (f)	1,9 (f)	1,8
Netherlands	3,0	3,0	3,8	4,3	4,0	3,5	1,4	0,6	-0,9	1,4	1,0 (f)	2,0 (f)	2,4
Austria	1,9	2,6	1,8	3,6	3,3	3,4	0,7	1,2	0,8	2,0	2,1 (f)	2,1 (f)	2,1
Poland	2,7	6,0	6,8	4,8	4,1	4,0	1,0	1,4	3,8	5,3	4,4 (f)	4,5 (f)	4,0
Portugal	4,3	3,5	4,0	4,6	3,8	3,4	1,7	0,4	-1,1	1,0	1,1 (f)	1,7 (f)	2,6

Slovenia	4,1	3,6	4,8	3,6	5,6	3,9	2,7	3,3	2,5	4,6	3,7 (f)	4,0 (f)	3,9
Slovakia	5,8	6,1	4,6	4,2	1,5	2,0	3,8	4,6	4,5	5,5	4,9 (f)	5,2 (f)	4,3
Finland	3,4	3,9	6,3	5,0	3,4	5,1	1,1	2,2	2,4	3,7	3,3 (f)	2,9 (f)	3,7
Sweden	4,1	1,3	2,4	3,6	4,6	4,3	1,0	2,0	1,5	3,5	3,0 (f)	2,8 (f)	2,8
United Kingdom	2,9	2,8	3,3	3,1	2,9	3,9	2,3	1,8	2,2	3,1	2,8 (f)	2,8 (f)	2,8
Bulgaria	2,9	-9,4	-5,4	3,9	2,3	5,4	4,1	4,9	4,5	5,6	6,0 (f)	4,5 (f)	1,9
Croatia	:	5,9	6,8	2,5	-0,9	2,9	4,4	5,2	4,3	3,7 (f)	4,0 (f)	4,3 (f)	3,9
Romania	:	:	:	:	-1,2	2,1	5,7	5,0	4,9	8,3 (f)	5,5 (f)	5,1 (f)	3,3
Turkey	7,2	7,0	7,5	3,1	-4,7	7,4	-7,5	7,9	5,8	7,7 (f)	5,0 (f)	5,1 (f)	3,7
Iceland	0,1	5,2	4,7	5,7	4,4	5,7	2,6	-2,1	4,2	5,2	5,2 (f)	4,8 (f)	3,6
Norway	4,4	5,3	5,2	2,6	2,1	2,8	2,7	1,1	0,4	2,9	3,8 (f)	2,9 (f)	3,0
United States	2,5	3,7	4,5	4,2	4,4	3,7	0,8	1,9	3,0	4,4	3,6 (f)	3,0 (f)	3,3
Japan	2,0	3,4	1,8	-1,0	-0,1	2,4	0,2	-0,3	1,4	2,7	1,1 (f)	1,7 (f)	1,3
Canada	2,7	1,6	4,4	4,1	5,5	5,3	1,7	3,2	2,0 (f)	2,8 (f)	2,6 (f)	2,9 (f)	3,6

Zdroj: Eurostat, f.....odhad.

Hospodářský růst Evropské unie a Eurozóny byl v průměru za sledované období o 1,1%, resp. 1,4% nižší než hospodářský růst USA a Kanady, ale na druhé straně byl téměř dvojnásobný oproti skromnému 1,3% růstu japonské ekonomiky. V rámci Evropské unie si nejlépe vedla irská ekonomika s průměrným růstem 8,3%. Růst přes 5% zaznamenaly pobaltské země. Také slovenská ekonomika, která dosahovala 4% průměrného růstu, patří k těm, které jsou v rámci EU výkonné.

Zajímavé je, že tempo růstu české ekonomiky se shoduje s francouzským tempem a dosahuje průměru EU a Eurozóny. Z tabulky jsou patrné chronické potíže německé ekonomiky, která ve sledovaném období rostla nejpomaleji z evropských ekonomik a to v průměru jen o 1,5% ročně, a také italské ekonomiky, jejíž průměrné tempo růstu se s německým prakticky shodovalo.

Stručným pojednáním o vývoji inflace ve Francii a mezinárodním srovnáním růstu francouzské ekonomiky s vyspělými zeměmi uzavíráme první kapitulu této práce. K hospodářskému vývoji Francie v období od konce sedmdesátých let, především pak k hospodářskému růstu a nezaměstnanosti, se podrobněji vracíme ve třetí kapitole. Po nastínění historického vývoje francouzské ekonomiky obraťme pozornost k tomu, co je do jisté míry produktem tohoto vývoje, tedy k sociálnímu státu.

II. Sociální stát ve Francii

II.1 Vymezení pojmu „sociální stát“

Jednoznačné vymezení pojmu sociálního státu je velmi problematické vzhledem k tomu, že sociální stát existuje v mnoha modifikacích v různých ekonomických, politických a sociálních podmínkách a v různých státech. Večeřa uvádí následující Thoenesenovu definici sociálního státu: „*Sociální stát je typem společnosti, v níž vláda přebírá odpovědnost za ekonomickou, sociální a politickou prosperitu (wellbeing) svých občanů.*“ (Večeřa 1993, str. 48). Wilensky tomuto vymezení vytýká přílišnou abstraktnost, která vede k proklamativním obecným principům, jež málo přispívají k pochopení toho, jak sociální stát funguje. Sociální stát považuje za realitu a podává jeho čistě empirickou, resp. popisnou definici s tím, že mezi jeho klíčové znaky řadí redistribuci příjmů a důraz na rovnost příležitostí. Tento čistě empirický přístup zdůvodňuje zejména tím, že abstraktní pojmy a s nimi často spojované normativní výměry mohou vzbuzovat přehnaná očekávání, která by mohla směřovat k podkopání základů liberální a demokratické společnosti.

Zmíněná polemika ukazuje, že až do devadesátých let minulého století byly teorie sociálního státu a diskuse o něm výrazně poznamenány vymezením sociálního státu proti polaritě kapitalismu a tzv. reálného socialismu (Večeřa, 1993). V tomto kontextu se dospělo k prakticky všeobecnému konsensu, že koncepce sociálního státu se od socialistických a komunistických experimentů liší tím, že jde o opatření, jež respektují základní principy svobodné společnosti, k nimž patří zejména:

- liberální hospodářství založené na principu respektování soukromého vlastnictví a svobody podnikání
- pluralitní demokracie
- určitá míra decentralizace státní moci a správy.

Ve vývoji sociálního státu je tak implicitně obsažena víra, že vláda by měla mít zájem na slušném žití (*well-being*) společnosti jako vcelku, a že tohoto cíle lze lépe dosáhnout mobilizací ekonomické síly velkých organizací a vlády samotné, než rigidním setrváváním na velmi liberálním pojetí konkurenčního tržního kapitalismu, jemuž dominuje princip maximalizace individuálního zisku. Na druhé straně koncept sociálního státu předpokládá, že blahobytu společnosti jako celku lze dosáhnout v rámci smíšené ekonomiky a systému *welfare capitalism* a nikoliv v socialistické centrálně plánované ekonomice.

Další vymezení dokreslují shora uvedený myšlenkový rámec a zároveň ukazují, že definice sociálního státu se liší:

- podle jednotlivých názorových orientací svých autorů; jinak tedy bude k tématu sociálního státu přistupovat liberál, jinak konzervavec a jinak socialista.
- podle toho, jakou národně specifickou podobu sociálního státu reflektují; sociální stát má jinou podobu v USA, jinou ve Francii a zase jinou ve skandinávských zemích.

Například Briggs podává definici sociálního státu, která jej charakterizuje jako jednu z forem státní intervence do kapitalistické tržní ekonomiky a popisuje ho následovně: „*Sociální stát je stát, ve kterém je organizovaná moc uvážlivě používána (prostřednictvím politiky a administrativy) k usměrňování tržních sil nejméně třemi směry – zaprvé garantováním minimálního příjmu jedincům i rodinám, a to bez ohledu na to jakou tržní hodnotu má jejich vlastnictví; zadruhé zužováním rozsahu nejistoty, a to umožněním jedincům a rodinám vyrovnat se s nenadálými sociálními výdaji (vzniklými z důvodu nemoci, nezaměstnanosti, stáří apod.), které by jinak vedly k individuálním nebo rodinným krizím; zatřetí zajišťováním toho, aby všichni občané bez ohledu na postavení nebo třídu měli stejný přístup k nejlepším možným sociálním službám v rámci těch, které jsou poskytovány.*“ (Eatwell, Milgate, Newman, 1987, str. 895; překlad autorka).

Zmíněné státní zásahy do tržní ekonomiky tedy mají za cíl eliminovat chudobu a nejistotu a zajistit nejlepší možný standard určitých služeb, což je v souladu klíčovými znaky sociálního státu, tj. redistribucí příjmů a rovností příležitosti, které uvádí Wilenski. Vymezení sociálního státu uvedené v International Encyclopedia of Economics se v podstatě shoduje s Briggsovou definicí a charakterizuje sociální stát jako smíšený ekonomický systém v němž vláda - předpokládá se, že vláda demokratická - provádí sociální a hospodářskou politiku, která má za cíl zajistit občanům náležitý životní standard. Zmíněné politiky se zaměřují na zajišťování pracovních příležitostí, zabezpečení příjmu a na poskytování doplňkových příjmů a benefitů, jež jsou určeny na podporu rovného přístupu ke vzdělání, zdravotní péči apod. (Magill, Vardiabasis, Atkins, 1997).

Ze všech výše uvedených definic a vymezení sociálního státu můžeme vyčíst základní principy jeho fungování, kterými jsou: již zmíněná rovnost příležitosti, spravedlivá redistribuce příjmů a veřejná zodpovědnost za minimální příjem zajišťující slušný život pro ty, jenž si ho sami nedokážou zajistit.

Anglický termín pro sociální stát, tj. „welfare state“, je připisován lordu Beveridgeovi. Ten v roce 1942 vypracoval první komplexní systém sociálního zabezpečení ve zprávě nazvané „Sociální pojištění a připojené služby“ a použil v ní termín „welfare state“. Samotný termín „welfare“ je nejednoznačný a používá se ve třech hlavních významech:

- označení pro blahobyt
- označení rozsahu veřejných a sociálních služeb poskytovaných lidem
- finanční pomoc chudým⁷

V empirické rovině, resp. při srovnávání různých ekonomik, pak termín „welfare state“ označuje sociální programy prováděné vládou a zároveň odkazuje na vztah mezi